

КЕРІВНИЦТВО УЧНІВСЬКИМ МУЗИЧНИМ КОЛЕКТИВОМ У КОНТЕКСТІ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Паньків Л.І.,

Інститут мистецтв НПУ імені М.П.Драгоманова

Анотація. В статті висвітлено нові вимоги до професійної діяльності вчителя музики як керівника мистецького колективу. Розглянуто принципові положення педагогічного керівництва учнівським музичним колективом з позицій особистісно-орієнтованого підходу.

Ключові слова. вчитель музики, особистісно-орієнтоване навчання, керівництво музичним колективом учнів.

Анотация. Паньків Л. И. Руководство ученическим музыкальным коллективом в контексте личностно-ориентированного обучения. В статье представлены новые требования к профессиональной деятельности учителя музыки – руководителя художественного коллектива. Рассматриваются принципиальные положения педагогического руководства музыкальным коллективом учащихся с позиций личностно-ориентированного подхода.

Ключевые слова. учитель музыки, личностно-ориентированное обучение, руководство музыкальным коллективом учащихся.

Annotation. Pankiv L. I. Leadership over a team of musicians in the context of personally-oriented studying. The article highlights the requirements to professional activities of a music teacher as a leader of a team. The main principles of pedagogical leadership are considered over musical teaching collective from the point of view of personally oriented approach.

Key words. music teacher, personally-oriented studying, direction of pupils collective.

Постановка проблеми. В умовах модернізації традиційної системи освіти пріоритетним постає особистісно-орієнтований підхід, згідно з яким розкриваються нові аспекти розвитку самостійності та творчого мислення суб'єкта навчання, збагачення внутрішнього світу, емоційної сфери, формування глибоко індивідуального гуманістичного сприйняття навколишньої дійсності. В основі особистісно-орієнтованої парадигми – визнання унікальної сутності кожного учня та індивідуальності його навчальної траєкторії.

Зазначені тенденції освіти підсилюють значення викладання мистецьких дисциплін, зокрема, музики як могутнього фактора виховання творчої особистості. Необхідність переорієнтації педагогічного процесу на розвиток індивідуальності учня передбачає відповідне переосмислення позиції вчителя музики як керівника навчально-виховного процесу у музичних колективах. Керівництво колективним дитячим музикуванням є надзвичайно важливою складовою професійної діяльності вчителя музики, адже в шкільній практиці

переважають саме групові форми музичних занять. Так, класно-урочна система музичних занять включає вокально-хорову роботу, гру на елементарних музичних інструментах, інсценізацію народних пісень, музично-дидактичні ігри тощо. Межі і масштаби позаурочної діяльності визначити іноді навіть досить складно. Це діяльність шкільного хору, оркестру, вокальних та інструментальних ансамблів, музично-театральних колективів, різних мистецьких студій. Через специфіку діяльності вчитель-музикант постійно виступає керівником гурту дітей, часто різних за віковими, статевими, психологічними ознаками, з різними музичними здібностями і підготовкою. Йому належить згуртувати учнів, захопити музикою, створити умови для самореалізації кожної особистості та поєднати свободу творчості з необхідною для колективу дисципліною учасників. Тож, поряд із знанням змісту предмета, методики його викладання, перед вчителем-музикантом постають завдання особистісно-орієнтованого навчання і виховання – створити максимально сприятливі умови в учнівському музичному колективі для розвитку творчих здібностей кожного школяра, його самореалізації у творчій атмосфері співпраці, взаєморозуміння, довіри.

Мета статті – окреслити принципові засади керівницької діяльності вчителя музики, підґрунтям якої є особистісно-орієнтований підхід.

Роль вчителя-керівника особистісного спрямування полягає не стільки в передачі вихованцям знань та вмінь, скільки в організації такого освітнього середовища, навчаючись у якому кожен учень може використовувати особистісний потенціал та відповідну технологію навчання. Музичні заняття у колективі мають бути сумісною творчою діяльністю всіх учасників та спрямовуватися на індивідуальну самореалізацію кожного у музикуванні. Сутністю керівництва учнівським музичним колективом є забезпечення відповідних педагогічних умов для розкриття та розвитку творчої індивідуальності кожного учасника, його духовного світу, кращих почуттів. Такий підхід потребує визначення основних принципових положень керівництва учнівським музично-творчим колективом.

Аналіз досліджень та публікацій. Музичні заняття, як відомо, мають величезний виховний потенціал (Д.Кабалевський, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, Л.Хлебнікова та ін.). Активна музична діяльність дітей сприяє розвитку музичних здібностей, естетичного смаку, надає широкі можливості прояву фантазії, чутливості, співпереживання, водночас формуючи ці якості. Музикування надає унікальну можливість молодій людині спрямувати себе на усвідомлення своїх вражень, за словами М.Бахтіна «прожити життя» мистецького твору і тим самим збагатити свій естетичний досвід [1]. Орієнтуючи дітей на усвідомлення післядії музичного твору та надаючи відповідну художню інформацію, керівник сприяє активізації пізнавальних процесів, асоціативного мислення вихованців. Музично-творча діяльність може поставати також джерелом позитивних переживань та засобом, що допомагає виплеснути емоційну напругу, пристрасть, муку, що не знаходять реалізації у буденних відносинах учнів з оточуючим світом.

Враховуючи ці думки, можна стверджувати, що *використання різнобічного впливу музики на особистість* є важливим принципом педагогічного керівництва учнівським музичним колективом. Він виражає сутність особистісно-орієнтованого підходу, згідно якого засвоєння учнями певних музичних знань та умінь спрямовується на вироблення особистого ставлення до них, використання їх для самопізнання, самотворення та відчуття власної унікальності.

Отримані результати. В основі функціонування учнівського музичного колективу лежить активна музично-творча діяльність дітей. Важливим завданням керівника є залучення кожного школяра до музики через його безпосередню участь. Допомогти учневі оволодіти необхідними виконавськими навичками вчитель зможе, створивши цікаве для дитини середовище реалізації особистого потенціалу та творчого пошуку. Організувати захоплюючу мистецьку роботу такого колективу лише вольовими зусиллями неможливо. Тільки позитивне особисте ставлення, інтерес дітей до музичних занять можуть бути тим джерелом енергії, що забезпечують успішну діяльність шкільного

мистецького колективу (особливо у позаурочний час) та особистісне зростання кожного з його учасників. Тож, керівнику слід намагатися, щоб позитивні емоційні переживання (настрої, почуття, пристрасті) від зустрічі з мистецтвом супроводжували музичну діяльність учнів, впливаючи, таким чином, на особисте ставлення до неї, щоб мета і зміст музично-навчальної роботи були не тільки внутрішньо прийняті учнем, а й набули для нього особистісного смислу. Така діяльність забезпечується шляхом підбору цікавих, посильних, різноманітних творчих завдань, які спонукають учнів до самостійних активних роздумів, особистого ставлення до музичних творів. Тож, другим важливим принципом, що відбиває особливість керівництва навчально-виховним процесом в учнівському музичному колективі, можна визначити *стимулювання потреби дітей в музичних заняттях*. Особливої уваги заслуговує розгляд творчого аспекту музичних занять, адже музичне навчання і виховання, згідно сучасних вимог, перш за все має спрямовуватися на формування творчої особистості [4].

Як відомо, характеристиками творчості є новизна і перетворення. Та ці показники можуть бути як об'єктивними, так і суб'єктивними. Об'єктивна цінність визначається за соціально значущими продуктами творчості, які не мали аналогів в історії культури. Суб'єктивна цінність має місце тоді, коли продукт є новим лише для людини, котра його створила. Саме суб'єктивна новизна думок, рішень, оцінок, позицій, почуттів властива дитячій навчальній творчості. «Творчість є діяльністю, в яку людина ніби вкладає часточку своєї душі, чим більше вкладає, тим багатшою стає сама...», – писав В.Сухомлинський [5, 109]. За думкою багатьох дослідників [3; 5; 6; 7], саме у творчості відбувається формування особистості, її саморозвиток, самопізнання та прояв неповторної індивідуальності. У навчальній музичній діяльності творчість дітей проявляється не тільки у створенні нових мелодій, інструментальних творів на основі отриманих знань (хоча це, звісно, важливий показник творчості), а й у переживанні почуттів натхнення, окрилення, захоплення від діяльності, готовності помічати і формулювати альтернативи,

імпровізувати тощо. Цей стан не завжди завершується відповідним результатом у вигляді продукту творчості, але він є необхідним для формування «Я-концепції», розвитку фантазії, самостійних оцінних суджень. Саме такий стан властивий результатам творчого самовираження особистості, що доповнює опановані знання і вміння багатством внутрішніх переживань. Тож, керівнику конче важливо пробуджувати і стимулювати внутрішню активність дітей у сприйманні мистецтва, підтримувати прояв ініціативи, власних переконань, втілення особистих відчуттів кожного учня у колективному музикуванні. Таким чином, наступним принципом педагогічного керівництва учнівським музичним колективом постає *стимулювання творчої активності учнів*.

Однак, необхідно зазначити, що свобода творчого самовираження учнів не виключає групової дисципліни учасників, необхідної для діяльності будь-якого колективу. Колективна діяльність завжди передбачає певні конкретні зв'язки та відносини учасників, що забезпечують організацію взаємних дій, спрямованих на реалізацію цієї діяльності та досягнення певної спільної мети. Колективне виконання музичного твору вимагає особливого взаєморозуміння, емпатійного відчуття учасників, співпереживання творчості. Звісно, єдність дій, потреб, настроїв не виникає стихійно, а формується через безпосередній вплив керівника – організатора, координатора і натхненника. В такому ракурсі виняткового значення набуває педагогічний вплив вчителя-керівника на колектив, як рушійна сила музично-навчальної діяльності дитячого колективу. Однак, з позицій особистісно-орієнтованого підходу, цей термін передбачає не пряму авторитарну дію на учня, а забезпечення його різносторонньої активності у значенні повноправного учасника педагогічного процесу. Основи педагогічного впливу, згідно сучасних трактувань [3; 6; 7], становлять діалогові відносини, реалізація яких спрямована на використання різноманітних навчально-виховних засобів спонукання учнів до усвідомлення себе не пасивним об'єктом навчання, а суб'єктом педагогічного процесу. Саме завдяки діалоговим відносинам педагогічний вплив можна розглядати з позиції процесу і результату перетворення зовнішніх вимог у внутрішню позицію учня.

Організуючи процес навчання, вчитель допомагає учням оволодіти певними знаннями, вміннями, навичками, сприяє розвитку їх пізнавальної активності. Кінцевою ж метою педагогічного впливу є досягнення учнями більш високого рівня самостійності, ініціативи та здатності творчо мислити, емоційно реагувати та захоплюватися власною музичною інтерпретацією.

Діалогічність, як відомо, пронизує всі акти спілкування з мистецтвом [1; 2; 6]. Ще М.Бахтін обґрунтував внутрішню діалогову активність суб'єкта художньої діяльності [1], результати якої проявляються і у власній інтерпретації мистецького твору, і у здатності розуміти інших партнерів мистецького спілкування. Продовжуючи такі думки, М.Каган наголошував, що діалогова структура спілкування серед усіх видів мистецтва найяскравіше моделюється музикою (взаємодія творця та співавтор-інтерпретатора, окремих виконавців, слухачів) [2].

Отже, колективна музична діяльність не ізолює учасників один від одного, а навпаки, вимагає співпраці, взаємодопомоги, взаєморозуміння, співпереживання, визнання унікальності партнерів. Тому керівнику мистецького колективу конче важливо виховувати в учасників почуття причетності до спільної справи, взаємовідповідальності, формуючи їх діалогові стосунки. Тож, основні положення керівництва учнівським музичним колективом доповнюються принципом *діалогічної взаємодії*, що обумовлюється різними формами педагогічного впливу керівника та самою природою художньої творчості.

Висновки. Отже, розглянуті особливості керівництва учнівським музичним колективом підпорядковуються таким основним принципам: *використання різнобічного впливу музики на особистість; стимулювання потреби дітей в музичних заняттях; стимулювання творчої активності; діалогічної взаємодії учасників.* Сутність керівництва учнівським музичним колективом з позицій особистісно-орієнтованого підходу полягає у *забезпеченні вчителем педагогічних умов для розкриття кожної індивідуальності, її творчої самореалізації, самовідкриття, саморозвитку у процесі сумісного музикування.*

Такими умовами виступають: високий авторитет керівника як натхненника і координатора сумісних дій учасників колективу в єдності із забезпеченням рівноправної колегіальності, партнерської участі школярів у вирішенні творчих завдань; урахування існуючого досвіду спілкування дітей з мистецтвом у єдності із створенням ситуацій новизни, що сприяють розширенню естетичних почуттів, усвідомленню учнями післядії музики; стимулювання емоційної відкритості учнів, надання свободи для висловлювання власних суджень, втілення особистих почуттів, самостійного пошуку інтерпретації музичних творів, самовираження через опановані виконавські вміння; систематичне спонукання учасників музичного колективу до емпатійного відчуття внутрішнього світу іншого через інтерпретацію музичних творів, рефлексивного аналізу власних дій та узгодження їх із колективним виконавством.

Таким чином, результативність особистісно-орієнтованого навчання в музичному колективі визначається не через уніфікацію учасників та забезпечення середнього рівня знань та вмінь, а завдяки індивідуальному духовному зростанню кожного учня.

Література:

1. Бахтин М. М. *Естетика словесного творчествa*. – М.: Искусство, 1986.
2. Каган М. С. *Мир общения: Проблемы межсубъектных отношений*. – М.: Политиздат, 1988.
3. Олександр О. М., Ткач М. М. *Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: Навч. посібник*. – К.: Знання України, 2004.
4. *Програми для середньої загальноосвітньої школи*. – К.: Початкова школа. – 2001.
5. Сухомлинский В. А. *Мудрая власть коллектива*. – М.: Молодая гвардия, 1975.
6. Рудницька О. П. *Педагогіка: загальна та мистецька*. – Навч. посібник. – К.: Інтерпроф, 2002.
7. Хуторской А. В. *Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному?: Пособие для учителя*. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005.

ПРОБЛЕМИ ПОШУКУ БАРОКОВОГО ОБРАЗУ У СЛОБОЖАНСЬКОМУ ІКОНОПИСІ

Пацьок Т. В.

Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди

Анотація. У статті висвітлюється проблема становлення естетики Бароко в іконописі Слобожанщини. Авторка окреслює поширення емблематичності та символічності в іконописних сюжетах. Як прояв регіональних особливостей розглядається поєднання як візантійських, так і західноєвропейських впливів на місцевий іконопис.

Ключові слова: іконопис, емблематичність, Бароко, Слобожанщина.

Анотация. Пацьок Т. В. *Проблема поиска бароккового образа в слобожанской иконописи* В статье раскрывается проблема становления эстетики барокко в иконописи Слобожанщины и сочетание как